Čo hovorí kronika Prešporská obec Vajnory (16)

Zdroj: V. Fekete: Prešporská obec Vajnory (kronika)
Snímka: Marek Grebeči

V predchádzajúcom čísle sme priniesli informácie o živote obyvateľov Vajnor, o výstavbe, bývaní a jeho členení vo viacgeneračných obydliach. Taktiež o formách dedenia majetkov. Zaujímavou časťou bola výchovná práca „stárkov" a uvádzania mladých do mládeneckého stavu nekrštencov. V tejto časti pokračujeme v rozprávaní, ako sa to dialo, ale aj o tom, ako vyzeral v predchádzajúcich desaťročiach i storočiach ženský kroj vo Vajnoroch.. O tom mužskom bude reč v ďalšom čísle Vajnorských noviniek.

Samotné prípravy na tieto fašiangové zábavy a s nimi spojené oslavy prijímania tzv. „nekrštencov" potvrdzovali dôležitosť tohto aktu. Týždeň pred zábavami chodili ešte nekrštence vedno s ostatnými už mládencami po dedine po večerných hodinách so spevom na návštevy k slobodným dievkam, ktoré zase v skupinách pripravili ružičky a mašličky pre tých „svojich" na fašiangové zábavy.

Počas fašiangových zábav, ktoré trvali nepretržite od soboty do utorka polnočnej hodiny, už v prvý deň zábav sa ozýval spev mládencov po dedine. Mládež chodila per pazuch so spevom od domu k domu, spievajúc veselé piesne, prijímali od domácich občerstvenie, potužovali sa vínom a pálenkou, pričom im dievčatá pripínali na klop kabáta už predtým pripravené ružičky a mašličky. Do utorka nesmeli vstúpiť do tanečnej miestnosti „nekrštence". Títo chodili vo fašiangový utorok po dedine s kabelami, do ktorých im dávali gazdiné jak pšenicu, jačmeň, vajíčka, slaninu a iné, často aj peniaze. Keď obišli dedinu, rozdelili si nazbierané niektoré veci a časťou naturálií si vykúpili vstup do tanečnej sály a tým aj zápis do mládeneckého stavu. Predtým sa však ešte prvé dva dni učili tancovať poza humná, aby „neurobili" dievčatám hanbu.

V utorok, posledný deň zábav, sa dostavili starí mládenci i s nekrštencami na miesta zábavy, kde ich očakávali už stárkovia, ale aj dievčatá a osadenstvo takmer celej obce. Najprv sa začala veselo zábavychtivej mládeži zvítať tancom a potom až uznal najstarší stárek za vhodné, prerušil zábavu a požiadal kapelníka muziky o zahratie „tuša" a potom sa pristúpilo k „pasovaniu" nekrštencov do mládeneckého stavu. Vyvolávaní podľa zoznamu skladali k nohám stárkov čašu vína alebo polt slaniny a podaktorí aj pár grošov.. Neskoršie to bolo presne dané formou obilia, keď chlapci odovzdávali tzv. štvrtku obilia (asi 14 kg), kým dievčatá dávali v hotovosti šesták. Tieto dary šli výlučne pre hudobníkov, aby títo za ich odmenu vyhrávali nielen počas fašiangových zábav, ale sa aj zaviazali mládencom odohrať každú druhú nedeľu tanečnú zábavu až do oberačiek a toho mládenca alebo dievčiny, kde im poskytnú izbu vo svojom dome.

Ženy vo vajnorských krojoch

A na záver týchto tzv. promócií nezabudol vždy jeden zo stárkov okrem iných príslovíí nabádať nových mládencov nezabúdajúcich na dobré vychovanie, môžu si nájsť aj cestu do hostinca nie však často, svadby v miernej striezlivosti navštevovať, so starými ženáčmi si zahrať karty bez hazardu. Ale pri všetkej úctivosti a bázlivosti ich mládeneckého stavu proti starším (62)

Ľudový kroj, ktorý sa nosí vo Vajnoroch a niekedy aj v predmestiach, ako Rači, Lamači, Dúbravky, je v po(d)state západoslovenský kroj záhoráckeho typu s väčšími, ale i s menšími špecifičnosťami. Ďalší podobný kroj, zase ženský sa taktiež nachádza v častiach okolia smerom na severovýchod mesta ako Viničné, Slovenský a Chorvátsky Grob.

Vo Vajnorskom mužskom i ženskom kroji sa objavujú ručne šité paličkované čipky so známym motívom „na husie šlapky", robené z ľanových nití béžovej, červenej a bielej farby. V starom kroji bola väčšia odlišnosť u žien než u mužov.

Ženský kroj je bohatý, nádherný, ale pritom jemný, pôvabný, vkusný. Medzi charakteristické črty patrí **čepiec** ako odraz bidermanovských klobúkov, **rukávce**, ozdobené jemnou výšivkou v hornej tretine, pri slávnostnom kroji **živôtik** vybehujúci na chrbte v ostré špice a okolo zlatými bortňami lemovanými, ďalej tulangrová zástera a jemná výšivka zlatom, alebo hodbávom vyšívané.

ČASTI ŽENSKÉHO KROJA

- **rubáš** je naj(s)podnejšiu čiastkou odevu. Zastupuje košeľu, je z konopného plátna a skladá sa zo „živôtika" a sukne, zvanej rubáš.
- **rukávce**, obliekajú sa na rubáš. Ich najstaršia forma sa podobala mužskej košeli. Starodávne, dnes už len v niektorých truhlách sa už len ojedinele vyskytujú. Tieto boli v pleci posberané a vyšité. Zväčšovali sa smerom k zápästiu. Donedávna sa vyšívali v hornej tretine ruká-

vov. Rukávy na robotný deň boli z konopného plátna, červenou bavlnkou vyšité. Na výročné sviatky sú vyšité zlatom, str(i)ebrom a hodbávom. Starodávne výšivky sú prevádzané vo forme červenej, karmínovej a zlatej, alebo striebornej a čiernej farby.

– **sukňa,** najstaršia, pred vyše dvesto rokmi nosená „zášcera" konopná starodávne je sukňa „čažká". Skladá sa zo živôtika a sukne v páse zošitých. Najstarší živôtik bol z červeného súkna, neskoršie zo zeleného a belasého damastu. Na chrbte má špic bohatý a zlatými borňami „šnúrami" lemovaný. Sukňa je zo zeleného, belasého alebo čierneho súkna a okolo kraja má červený lem tzv. „galon". Tento tvar sa niekedy nosil len na výročité sviatky, teraz len na príležitostné oslavy, ako svadba a i. Živôtik je od sukne oddelený. Volá sa „pruclek" a k nemu patrí a často sa nosí aj „ľahká sukňa".

– **fiertoch,** alebo „fertoška" starodávna, nosila sa k „čažkej" sukni, bola z tulangru. Cez prostriedok mala žltú paličkovanú vložku. Na dolnom kraji paličkovaná čipka, nad ňou strieborné bortne a nad bortňami prelamovaný pás, alebo len zo strojového vyšívania. Dnešná fertoška ľahkej k sukni je hladká, z tulangru, mušelínu, opálu alebo batistu. Fiertochy sa opasujú kvetnatou stuhou zaviazanou v mašli.

ÚPRAVA HLAVY

– dievčatá majú pútec a vrkoče, na nedeľu okolo hlavy pás látky a na nej kvetinovú stužku. Ženy si na vlasy niekedy okrútili na hlavu „grgulu", ktorej móda bola zo XIV. storočia, je ako predložka v podobe písmena „V". Na ňu položili čepiec, ktorý mal zlatom, alebo hodbávom vyšívané dienko. Okolo tvári vejarovitá prednička v ha(r)moniku poskladaná až 10 cm vysoká. Bývala z naškrobenej vláčkovanej čipky a je tiež pozostatkom bidermanovskej módy. Na čepiec sa dával „obrysáč" – druh šatky z konopného plátna s červenou výšivkou. Tento názov pochádza od obrusa. Novší tvar **šatka,** dlhý ručník s bohato ozdobenými koncami, prelamovanie, mriežky, vláčková čipka, alebo len žltá paličkovaná. Nosí sa k „čažkej" sukni a k starodávnemu fiertochu. Dnes sa však nosia len krížne ručníky, sú to obyčajné štvorrohé šatky.

Ku ženskému kroju si zasluhuje aj zmienka „plachta – kútnica", skvostne vyšívaná prikrývka okolo rohu postele šestonedeliek, ktorá je už len ako história u niektorých vo Vajnoroch zachovalá v truhliciach.

—

Jazykovo neupravené, doslovný prepis z kroniky Prešporská obec Vajnory.